

## LJUDEVIT GAJ I OBNOVA POSLJEDNJEGA GRADEČKOG MAGISTRATA g. 1847.

*Pavel Suyer*

### I.

Gradsko poglavarstvo, ili prema pučkom izrazu magistrat, »varoši Gradeca« ili »liberae et regiae civitatis Montis Graecensis Zagrabiensis«, kako je glasilo puni službeni naziv, vršio je svoju dužnost u prvoj polovici XIX. st. uglavnom još uvijek prema odredbama statuta iz 1609 i reformiranog statuta iz 1618.<sup>1</sup>

Taj je statut bio doduše s vremenom neznatno nadopunjen i promijenjen različnim kraljevskim naredbama, no u biti je ostao isti. Na čelu grada stajao je gradski sudac, »iudex«, izabran iz redova senatora (starješina, vijećnika), iz kojih se također biraju drugi dostojanstvenici (»columnes«), kao na pr. »consul« (čeonik), kapetan i dr. Prvobitan broj od dvanaest senatora smanjen je kasnije na devet. Skup senatora ili »nutarnji magistrat«, pod predsjedanjem suca, imao je u svojim rukama svu administrativnu i sudačku vlast na području grada. Osim »nutarnjeg magistrata« postojao je i »vanjski magistrat« (nazvan također »izabrana općina«), t. j. skup od 24 odnosno 22, a kasnije 30, »assessora« (prisjednika). Glavna zadaća »vanjskog magistrata« bila je izbor senatora; zajedno sa senatorima birali su prisjednici i gradske dostojanstvenike. U početku su senatori i prisjednici bili birani doživotno od strane građana, t. j. stanovnika grada, koji su bili upisani u knjigu građana. Izbori za ispražnjena mjesta senatora i prisjednika kao i izbor suca i drugih dostojanstvenika vršili su se u početku svake godine na tradicionalno Blaževo (3. veljače), a kasnije se obnova ili »reštauracia« — prema latinskom terminu — vršila svake tri godine.

Promijenio se i način biranja starješina i prisjednika. Ove dostojanstvenike nisu više birali svi građani, nego samo senatori i asesori, koji su još preostali od posljednje obnove. Kandidate za ispražnjena mjesta — uvijek po tri za svako mjesto — predlagao je kraljev komesar, koji je i upravljao obnovom.

Takva obnova provedena je također 1. rujna 1834. Kako u jesen 1837, kad bi se u pravilu imalo pristupiti opet obnovi, kraljevsko namjesništvo nije poduzelo nikakve korake u tom pravcu, podastro je magistrat na temelju zaključka zajedničke sjednice nutarnjeg i vanjskog magistrata od 9. X. 1837

<sup>1</sup> Usp. Vj. Klaić, Statut grada Zagreba od god. 1609. i reforma njegova god. 1618., Zagreb 1912.

namjesništvu molbu za što skoriju restauraciju. No odgovor je bio sasvim neodređen, i restauracija nije bila raspisana.

Zagrebački građani postajali su sve nestrpljiviji zbog odlaganja obnove i nezadovoljniji s postojećim magistratom. God. 1839., 25. siječnja, došlo je čak do otvorene bune; mnoštvo građana zaposjelo je pod vodstvom nekih cehmeštara i trgovaca silom gradsku vijećnicu i suspendiralo magistrat. Među kolo-vođama nalazio se je i Bartol Felbinger, tada već poznati graditelj. Red i mir bili su uskoro obnovljeni, a Mirko Lentulaj imenovan je kraljevskim komesarom sa zadaćom, da provede istragu o tim događajima i njihovim uzrocima i da o tome izvijesti višu vlast.

Istraga o izgredima i Lentulajev komesarijat vukli su se više godina — sve do restauracije 1847. U to vrijeme je magistrat sam još dva put ponovio svoju prvu molbu od 9. X. 1837 za raspis restauracije: 13. VI. 1840 i 3. II. 1843. Komesar Lentulaj također je marljivo izvješćivao; najopširniji je njegov izvještaj, koji sadrži oko 100 strana, o prilikama i nedostacima s gradečkom varoši, a jednako je opširan zapisnik o vijećanju namjesničke komisije u vezi s Lentulajevim izvještajem. Sve te vrlo interesantne spise skupilo je kr. namjesništvo u omašan konvolut pod naslovom »Acta inquisitoria et restaurationalia commessarii Emerici Lentulay civitatis Zagrabiae«, koji se danas nalazi u Državnom arhivu u Zagrebu.<sup>2</sup> Pitanje, zašto je kr. namjesništvo tako dugo odlagalo obnovu magistrata, nameće se samo po sebi. Odgovor je vjerojatno taj, da je ono nakon buntovnog napadaja na vijećnicu 1839 i krvavih restauracija zagrebačke županije 1842 i 1845 željelo da bude u Zagrebu što manje restauracija.

Međutim, za svoga 13-godišnjeg opstanka magistrat, izabran 1834, smanjivao se postepeno zbog smrti sve većeg broja svojih članova. Kada je poznati zagrebački građanin, štampar i gradski prisjednik Franjo Suppan (Župan) umro 27. V. 1847, »Narodne Novine« su primijetile, da se »njegovom smertju opet umalio broj izbornikah ili prisednikah našega Zagreba, od kojih su već letos trojica umerla, tako da ih već sada umesto 30 ima samo 12«.<sup>3</sup>

Zbog toga je kr. komesar odredio napokon, da se obnova magistrata izvrši 22. i 23. srpnja 1847, pa je to bilo tada i urađeno. Originalni zapisnik o toj restauraciji nije se sačuvao, iako izvještaj Lentulajev od 7. X. 1847, kome je zapisnik bio priložen, postoji i danas u spisima ugarskog namjesništva u Državnom arhivu u Zagrebu.<sup>4</sup> Prema opširnom i zanimljivom opisu u zagrebačkom dnevniku »Agramer Zeitung«<sup>5</sup>, koji je izlazio na njemačkom jeziku, rezultat izbora bio je takav, da je autor opisa mogao konstatirati, kako »je naš magistrat od gore do dolje ostao više manje isti, kao prije restauracije; primio je malo novih elemenata. Samo su dva nova člana ušla u njega... Mnoge i općenite želje ostale su možda neispunjene; no treba imati na umu, da ima vrijednih i opravdanih želja, koje se mogu potpuno ispuniti tek općenito željenom i bliskom regulacijom kr. slobodnih gradova (koja predstoji valjda već na idućem državnom saboru).«

<sup>2</sup> Acta croat.-slav. consilii Locumtenentialis, Depart. Civitates, Fasc. L anno 1837/1848.

<sup>3</sup> Narodne Novine, br. 43, 29. V. 1847.

<sup>4</sup> Acta croat.-slav. consilii Locumten. Depart. Civitates, Fasc. L.

<sup>5</sup> Agramer Zeitung, 22. VI. 1847, str. 208.

Pisac zatim nastavlja: »Poslije svršene restauracije držali su senat i vanjsko vijeće u prisustvu kr. komisara zajedničku sjednicu, u kojoj je bilo govora o izboru gradskog župnika i prebendara, a koji je izbor do sada obavljao uvijek senat sam bez učešća općine. Nakon dugih debata izjavio je gradski sudac, da i on — u svrhu učvršćivanja ljubavi i harmonije između izabrane općine i senata — odustaje od ovog prava, pošto su se toga prava već odrekli svi vijećnici. Usljed toga će se ubuduće ova mjesta popuniti zajednički od senata i izabrane općine.<sup>6</sup>

Pročitao se također reskript, koji je stigao ovamo još 1840. godine te koji je odredio, da se spisi i zapisnici miješanih sjednica (vanjskog i nutarnjeg vijeća) imaju voditi u *narodnom jeziku* (što se do sada nije radilo) te da se **latinski** izvaci, koji se šalju vis. namjesničkom vijeću imaju smatrati samo prijevodima *hrvatskog originala*. Nadalje se tražilo da se gradski počasni funkcionari imenuju na prijedlog vanjskog vijeća; no ostalo je kod toga, da se ova imenovanja predlože namjesničkom vijeću sa strane gradskog magistrata...«

Bez sumnje je za dalji razvoj bio najvažniji zaključak o uvođenju hrvatskog jezika kao službenog u poslovanje vanjskog magistrata ili izabrane općine. Kada je Lentulaj 2. VIII. 1847 održao zajedničku sjednicu nutarnjeg i vanjskog magistrata, da im tom prilikom saopći vladine naredbe u pogledu budućeg upravljanja varoši, zapisnik ove »smešane« sjednice, koji — u vezi sa zamjerkama, što ih je namjesništvo izrazilo intimatom od 18. VIII. 1846 prijašnjem magistratu — sadrži u neku ruku i program novog magistrata, sastavljen je, kao *prvi* magistratski zapisnik uopće, na *hrvatskom jeziku*.<sup>7</sup>

## II.

Već je članak, koji je uoči restauracije izašao u »Narodnim Novinama«, dao naslućivati, da je Gaj bio osobno zainteresiran na obnovi magistrata. Stil članka, njegov sadržaj kao i okolnost, da se idućeg dana i Gaj našao među kandidatima za jedno od prisjedničkih mjesta, upućuje na to, da je vjerojatno Gaj pravi autor članka. Taj vrlo zanimljivi članak glasi u cijelosti:

»Iz Zagreba. Sutra će našem Zagrebu kobni punovažni dan svanuti, jer će se, kao što smo već javili, započeti obnova gradskog poglavarstva. Da građani naši ovaj dan željno izgledaju, svaki će verovati, kad pomisli, da od godine 1834 nisu uživali najljepše svoje povlastice, da od trinaest godinah nisu si birali poglavarah. Da je već skrajne vreme ovoj reštauraciji, potvrđuje osim drugih važnih uzroka ta okolnost, što je veliki dio nutarnjeg i izvanjskog veća izumro. Mesto 30 ima sada samo 12 izbornikah, od ovih pako mnogi, dobivši druge časti, nemogu dužnosti izbornikah izveršivati, tako da

<sup>6</sup> Dio izvještaja o patronatu, t. j. izboru gradskog župnika i prebendara, je pogrešan. Odnosni zaključak nije donesen u prisutnosti komesara, nego na posebnoj sjednici »velikog vjeća« — izvan restauracije —, kako to proizlazi iz odnosnog zaključka (br. 3601) ove sjednice prema njezinu zapisniku od 23. VII. 1847 (u Državnom arhivu u Zagrebu pod »arch. civ. Zagrab. protocolla ad acta politica, Fasc. LX, anno 1847«).

<sup>7</sup> Arch. civit. Zagrab. prot. ad act. pol. (an. 1847), Fasc. LX, u Drž. arhivu u Zagrebu.

su sada samo tri neplemenita građana u občini (izvanjskom veću), koji imaju interese svega građanstva zastupati. Ovo je teško, da nekažem nemoguće, kao što će svaki dokučiti. — Isti pučnik ili branitelj građanstva obnaša ovu čast samo privremeno. — Nutarnje veće je smert također vrlo oštetila: preminuo je gradski satnik, preminuli su četiri starešine.

Odavde se vidi, koliko tešku zadaću ima presv. kr. komisar, kojemu je ravnanje ove reštauracije povereno, jer mora tako rekuć sve iz korena obnoviti, buduć da su toliki preminuli. Nu njegova mudrost i rodoljublje, koje je toliko putah jasno posvedočio, slatkom nas nadom pita, da će s njegovim postupanjem većja strana biti zadovoljna. Jeli svi? — to kod reštauracije nije moguće, jer nitko nemože celom svetu kolačah namesiti; niti Bog ne može svakomu da ugodu. — Nu mnogo će i od toga zavisiti, hoće li, bez obzira na osobnu sympathiu, na privatnu korist, samo one izabrati koji su najvrednii, koji se rodoljubljem, poštenjem i sposobnostju odlikuju. Kao što se pogovara, konkurentah dakako ne će faliti, a svaki od njih što više obećaje; nu najvredniji će se tek onda izabrati, ako će građani složno postupati, ako se unapred o svakom izveste i dogovore; jer se već više putah dogodilo, da je radi nesloge izbornikah najslabija strana većinu dobila te je najvrednii kandidat propao.

Neka se nitko nečudi, što ove naše želje očitujemo: ta teško da ima Zagrebčanina, koji ne bi kakve želje gojio. Nas pako ne ravna u ovoj želji privatna pohlepa, nego obće dobro. Po našem mnenju od velike je važnosti za svu domovinu, kakov ima Zagreb magistrat; jer kao što se svagdje nižji po viših ravnaju, tako se i manji gradovi u većji ugledaju. Ako u ovom revnost za obće dobro, za napredak i prosvetu vlada, i drugi ga nasleđuju, ako pak u njem mertvilo i nemarnost, oligarha i samovolja mah preotmu, rado se manji gradovi tim izpričavaju: „ni u našem glavnom gradu ne biva drugčie’.

Ako naš Zagreb narodni jezik po primeru varaždinske varmeđe u javni život uvede, učinit će to zaisto i drugi gradovi, kao što se već u Varaždinu zapisnik občine u narodnom jeziku vodi... U to ime Bog pomozil!«<sup>8</sup>

Prvog dana restauracije Gaj je bio prvi među trojicom kandidata za devetnaesto prisjedničko mjesto; drugi je bio Josip Rober, a treći Vjekoslav Lukinac, kojim redom ih je kandidirao Lentulaj. No Gaj nije uspio; izabran je bio Lukinac sa 16 glasova.<sup>9</sup>

Pošto se zapisnik o restauraciji, kako je već spomenuto, izgubio, to tri imena: Gaj Ljudevit, Rober Josip i Lukinac Vjekoslav s brojkom 16 kod Lukinčeva imena u »Obćem Zagrebačkom koledaru za 1848« predstavljaju jedino vrelo o tome, da je Gaj bio kandidiran na toj restauraciji, ali da nije imao uspjeha.

Koliko je Gaj dobio glasova, ne može se danas više sa sigurnošću ustanoviti. Iz podataka, koje spomenuti kalendar donosi (str. 257), može se izračunati, koliko je bilo glasača za to prisjedničko mjesto: bilo je 18 prisjednika i 5 senatora, dakle ukupno 23 glasača, od kojih 7 nije glasalo za Lukinca, koji je dobio 16 glasova. Gaj je dakle teoretski mogao dobiti najviše 7 glasova. No to nije vrlo vjerojatno, jer bi ga u tom slučaju Lentulaj sigurno ponovo kandidirao, kad bi njegovo kandidiranje imalo samo malo izgleda na uspjeh. U takvim

<sup>8</sup> Narodne Novine, br. 58, 21. VII. 1847.

<sup>9</sup> Obći zagrebački koledar za 1848. god.

slučajevima, naime, Lentulaj je ponovo kandidirao kandidate, koji prvi put nisu uspjeli, kao na primjer Cuculića, Robera i Černija. Cuculić i Rober — uostalom jedan od Gajevih protukandidata — uspjeli su kod izbora za druga mjesta, i to Cuculić sa 18 glasova za 33. prisjedničko mjesto i Rober sa 17 glasova za 31. prisjedničko mjesto. Iz toga se može opravdano predmijevati, da je Rober, kao Gajev protukandidat, dobio više glasova negoli Gaj, i da je Lentulaj zbog toga ponovo kandidirao Robera mjesto Gaja.

Negodovanje Gajevo zbog toga neuspjeha odrazilo se u suhoparnom izvještaju njegovih »Narodnih Novina« o izvršenoj restauraciji. U njemu su samo nabrojena imena izabranih, ali bez ikakvog komentara. Samo kod imena velikog bilježnika Janka Bedekovića nailazimo na ponešto čudnovatu stilizaciju: »Izabrani su: vel. bilježnik Janko Bedeković bi potvrđen, za podbilježnika izabran je Henriko Ostojčić...« Jedino kod senatora navedena su imena sve trojice kandidata i onaj, koji je na izborima pobijedio. Kod prisjednika i činovnika zabilježeno je, međutim, samo ime izabranoga, pa se ni iz toga izvještaja ne može vidjeti, da je Gaj bio bez uspjeha kandidiran za jedno od prisjedničkih mjesta.<sup>10</sup>

Čini se, da je takav način izvješćivanja, koji je daleko odudarao od zvučnih fraza spomenutoga predizbornog članka, naišao na nepovoljne komentare među građanima. Nekoliko dana kasnije opravdavao se Gaj od različitih primjedaba na ovaj način:

U prošastom broju priobćili smo posve kratko, bez opazakah i komentarah, rezultat onomadnje varoške reštauracie. Kod toga okanili smo se svakog zadirkivanja, svakog poticanja, svakih primjetbah, i onih, koje bi imali na obće zahtevanje priobćiti. Mi smo ovako postupili stranom zato, da nam se ne bi moglo kazati, kao da samo iz privatne osvete ili iz osobne antipathie naše nezadovoljstvo očitujemo; stranom zato, da ulje u vatru nelivamo; zato i sada mučimo te volimo, da bude občinstvo s nami nezadovoljno, nego da bi mi sami nezadovoljstvo povekšali. A pored sve naše dobre volje, pored sve ljubavi mira, pored sve nedužnosti, ipak se naše izvjestie o reštauraciji nije dopalo. Rado priznajemo, da je bilo suhoparno i da nije obćenito veselje probudilo; i to iz gore navedenih razlogah. Jednu pogrešku ipak izpraviti moramo. Kazasmo naime: Dana 23. nastavila se reštauracia. Izabrani su: vel. bilježnik J. B. bi potvrđen?. Tim smo samo hteli kazati, da nije izabran (jer nije potvrđen reštauraciji), već da je zadržao svoju službu. Nismo pako hteli staviti 'ostao je', da ne bi tko mislio, da je izostao. Ovoliko smo morali na zahtevanje reći, da u glavnoga grada našega historiu nebi se pogreška uvukla, i budućim filologom povod k polemiki i prepiranju dala.

Taki posle reštauracie deržana je bila pod predsedništvom samoga kr. komisara smešana sednica.

Najvažniji predmet ove sednice biaše uvedenje narodnog jezika u većanje i zapisnike občine (izvanjskog veća). Presvetli g. komisar učini naime pročitat jednu naredbu uzv. namestništva, koja je još godine 1840. iztekla, a občinstvo za nju do sada ni znalo nije. Godine 1840. molili su ondašnji izbornici, da bi im uzv. namestništvo dozvolilo voditi pro-

<sup>10</sup> Narodne Novine, br. 59, 24. VII. 1847.

tokol smešanih sednicah u nemačkom jeziku. Na ovu molbu stiže pomenuta naredba, u kojoj se občini izbornoj dopušta, ili da kod dosadašnjeg običaja (latinskog protokola) ostane ili da horvatski jezik primi. — Ondašnji izbornici volili su kod latinskog jezika ostati, nego horvatski primiti. — Sada pako bila je tako primljena, da će se u smešanih sednicah (naime onih, koje unutarnje i izvanjsko veće skupa derži) zapisnik u narodnome jeziku kao original voditi, u kojem slučaju paragrafi, koji će se višjem mestu u latinskom jeziku podnositi, smatrat se imadu kao verodostojni prevod. — Slava visokomu kr. ugarskom namestništvu, iz kojeg je ova verla naredba proitekla. — Posle pročitane ove naredbe bi naloženo bilježništvu, da zapisnik u narodnom jeziku vodi, a članovi (to jest oni, koji što god govore) služe se u ovih sednicah po mogućtvu narodnim jezikom.<sup>11</sup>

Iz toga članka, koji je po svoj prilici potekao od samog Gaja, moglo bi se možda naslućivati, da je prije svega veliki bilježnik Bedeković bio kriv Gajevu neuspjehu, ili da ga je Gaj barem smatrao krivcem; a nesumnjivo se vidi, da zasluga za uvođenje narodnog jezika u poslovanje gradskog zastupstva pripada uglavnom komesaru, kojega se ime, začudo, tom prilikom uopće ne spominje.

Od zabrane ilirskog imena i grba u siječnju 1843 politički utjecaj Gajev stalno je padao, i on je budno pazio na svaki novi momenat, koji bi mu opet omogućio uspon. Čini se, da je takvim događajem smatrao i restauraciju magistrata 1847, tim više, jer bi poslije nje moralo slijediti uvođenje narodnog jezika u uređivanje magistrata, kako je to u spomenutom članku uoči obnove i napomenuto.

Upadljivo je, da je Gaj, koji je već od 1830 stalno boravio u Zagrebu, zamolio građanstvo tek molbom od 5. X. 1846. Molba je bila već sjutradan, 6. X. 1846, povoljno riješena.<sup>12</sup> Nadalje se čini, da je Gaj restauraciju zagrebačkog magistrata očekivao već u početku 1847, jer su »Narodne Novine« donijele 17. II. 1847 ovu kratku vijest: »Reštauracia varoškog našeg poglavarstva odgođena je na neizvestno vreme«.<sup>13</sup>

Gaj je imao uvijek dobrih veza s vladinim predstavnicima u Hrvatskoj pa je tako zacijelo još prije restauracije doznao za reskript iz 1840. To se može predmijevati iz podataka o hrvatskom jeziku u spomenutom predizbornom članku. On je uvijek volio diplomatske poteze: kod restauracije zagrebačke županije 1842 vješto je s pomoću tadašnjeg velikog župana Zdenčaja izvojevao pobjedu iliraca.<sup>14</sup> A 1848 uspio je da diplomatskim pothvatima i svojim vezama

<sup>11</sup> Narodne Novine, br. 60, 28. VII. 1847.

<sup>12</sup> Arch. civ. Zagreb. prot. ad acta pol., Fasc. LIX, No 4148, od 6. X. 1846. — Molba glasi: »Amplissime Magistratus! Siquidem per emptionem Domus prius Inkeyano in platea Dominiali sito possessionum quoque immobile in gremio hujusque L. & R. Civitatis Zagrabienensis nactus fuissem: — supplex sum Amplissimo Magistratu quo me in numerum civium recipere et taliter concivitate condecorare gratiose dignaretur. — Quis in reliquo jugi cum cultu sum — Amplissimi Magistratus — Zagrabiae die 5-0 Octobris 1846—humillimus servus — Dr Ludovicus Gaj — serdialis assessor et Nationalum Ephemeridum Redactor.«

Arch. civ. Zagr. acta pol. an. 1846, Fasc. MCL No. 4148, oboje u Drž. arh u Zagrebu.)

<sup>13</sup> Narodne Novine, br. 14 od 17. II. 1847.

<sup>14</sup> Neustaedter, Le Ban Jellačić et les événements... I, str. 50—52.

s vladajućim krugovima prikaže sebe kao osobu, koja je zapravo pribavila bansku čast Jelačiću.<sup>15</sup> Čini se, da je Gaj nešto slično namjeravao tađođer postići prigodom restauracije zagrebačkog magistrata.

Sve iznesene činjenice, kao i naslućivanja u vezi s tadašnjim političkim položajem Gaja, dovode do slijedećeg zaključka:

Prilikom restauracije 1847 Gajeva osnova — prema svima znacima — bila je, da bude najprije izabran za prisjednika, a poslije po mogućnosti i za »pučnika«. U predizbornom članku u »Narodnim Novinama« govori se izričito o pučniku ili branitelju građanstva, koji »obnaša ovu čast samo privremeno«. Položaj »branitelja građanstva« dao bi Gaju svakako mnogo mogućnosti za svestranu političku djelatnost i prije svega za jačanje njegovog osobnog ugleda i utjecaja. Senatori su bili u biti doživotni gradski činovnici, kojih se djelokrug eventualno mijenjao. Nije vjerojatno, da bi takvo činovničko mjesto — makar ono bilo razmjerno dobro plaćeno — odgovaralo ambicijama Gaja. Sasvim drukčiji bio je položaj »pučnika«. Iako je i on imao stalnu plaću — u to vrijeme 250 forinti godišnje — on nije bio gradski činovnik nego zastupnik i predstavnik cjelokupnoga građanstva, dakle pravi »tribunus plebis«. Imao je pravo i dužnost, da prisustvuje svima sjednicama senata, »unutarnjeg vijeća«, te je zbog toga bio u tančine upućen u čitavo poslovanje magistrata, administrativno i sudsko. Osim toga je uz druge povlaštene dužnosti, kao na pr. ulogu javnog tužioca u svima krivičnim parnicama magistrata, imao i pravo veta kod svakog prenosa nekretnina na gradskom području, što je praktično predstavljalo dosta jak utjecaj na građanstvo. Sve te prerogative Gaj bi zacijelo vješto znao iskoristiti, da ojača svoj politički položaj.

Pored toga je trebalo da na dnevni red restauracije 1847 dođe i uvođenje narodnog jezika. Gaj je to zacijelo već unaprijed znao, jer inače posljednji odlomak predizbornog članka ne bi imao pravog smisla. Da je bio izabran za prisjednika, to bi vrlo vjerojatno on, umjesto Lentulaja, predložio uvođenje hrvatskog jezika na zagrebačkom magistratu i time osvježio svoju donekle već izbljedjelu političku slavu.

A što je Zagrepčanima značila pobjeda materinske riječi, može se razabrati iz živog opisa slavlja u Zagrebu, koje se održalo uvečer 23. X. 1847 — dakle tri mjeseca poslije restauracije — kada je toga dana bio u hrvatskom saboru primljen zakonski članak, kojim se hrvatski jezik podiže na stepen službenog jezika (*linguae diplomaticae*) u Hrvatskoj i Slavoniji.<sup>16</sup>

<sup>15</sup> Neustaedter, op. cit. I, str. 180/1.

*S u m m a r y*

The »royal and free« township of Zagreb drew her privileges from the »Golden Charter« of king Bela, bestowed to her in 1242. That charter underwent but slight and insignificant modifications by the Statutes of 1609 and 1618; till 1851 it governed all political and public life in Zagreb.

In the first half of the XIXth century the town council (consisting of nine senators — among them the mayor, called »iudex« — and thirty aldermen) was renewed every three years. The mandate of the senators as well as of the aldermen was a life-long. Therefore, at the periodical elections — termed »restauratio« in the official Latin — only vacant seats were filled in by the vote of the remaining magistrates and of those newly elected during the election just taking place. The elections were presided and supervised by a royal commissary who had also to nominate three candidates for every vacant seat.

After a quite uncommon delay of 13 years the last election of that kind took place in July 1847.

That »restauratio« was remarkable for two reasons: the introduction of Croat as the official language of the proceedings of the township, and the failure of Ljudevit Gaj, the founder of the Illyrian movement in Croatia, to gain an alderman seat.

From the beginning of the thirties of the XIXth. century the Croat tongue was rapidly developing to the status of a literary language thanks to the tremendous efforts of Ljudevit Gaj. Thus it was natural that Croat patriots strongly claimed its introduction into all official proceedings instead of the out-dated Latin. This Croat demand was supported by Vienna in order to counterbalance the vehement Magyar nationalist tendencies. In accordance with that policy the royal commissary, presiding the elections of 1847, proposed — based on a special royal rescript — to the elected town council Croat as the future official language of the town council and got unanimous acceptance.

Ljudevit Gaj was one of the candidates for the 19th alderman seat but did not succeed. In official documents — the record of the election is lost — and the two newspapers in Zagreb at that time Gaj's failure is nowhere mentioned. The only evidence, and that one entirely unobtrusive, can be found in the »General Calendar of Zagreb for 1848« (Obći zagrebački koledar za 1848). There, in small print, are given the names of the three candidates with the number of votes (16) for the elected opponent of Gaj.

A detailed account of the voting for the town council of Zagreb in July 1847, on the one hand, and the interconnexion between the introduction of Croat as the official language and the nomination of Gaj at the elections, Gaj's evident and probable preparations and plans before the elections as well as his reaction after defeat, on the other hand, make out the chief items of this study.



H I S T O R I J S K I  
Z B O R N I K

GODINA IX.

1956.

BROJ 1—4

---

NAKLADA »ŠKOLSKA KNJIGA« / ZAGREB

Redakcioni odbor:

*OLEG MANDIĆ*  
*JAKŠA RAVLIĆ*  
*BERNARD STULLI*  
*JAROSLAV ŠIDAK*

Glavni i odgovorni urednik:

*JAROSLAV ŠIDAK*

IZDAJE  
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE  
ZAGREB